
Élelmiszertudományi Kar

VITAMINNAL DÚSÍTOTT SÖRÖK ELŐÁLLÍTÁSA ÉS TANULMÁNYOZÁSA

című

DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

Jelölt: Nagymáté Emese

Témavezető: Dr. Fodor Péter

Budapesti Corvinus Egyetem

Alkalmazott Kémia Tanszék

Budapest, 2008

A doktori iskola

megnevezése: Élelmiszertudományi Doktori Iskola

tudományága: Élelmiszertudományok

vezetője: Dr. Fodor Péter,
Tanszékvezető egyetemi tanár, DSc
Budapesti Corvinus Egyetem

Témavezető: Dr. Fodor Péter
Tanszékvezető egyetemi tanár, DSc
Budapesti Corvinus Egyetem
Élelmiszertudományi Kar
Alkalmazott Kémia Tanszék

A doktori iskola- és a témavezető jóváhagyó aláírása:

A jelölt a Budapesti Corvinus Egyetem Doktori Szabályzatában előírt valamennyi feltételnek eleget tett, a műhelyvita során elhangzott észrevételeket és javaslatokat az értekezés átdolgozásakor figyelembe vette, ezért az értekezés védési eljárásra bocsátható.

.....
Az iskolavezető jóváhagyása

.....
A témavezető jóváhagyása

A Budapesti Corvinus Egyetem Élettudományi Területi Doktori Tanácsának 2008. október 7-i határozatában a nyilvános vita lefolytatására az alábbi bíráló Bizottságot jelölte ki:

BÍRÁLÓ BIZOTTSÁG:

Elnöke

Biacs Péter, DSc

Tagjai

Rácz László, CSc

Heltai György, DSc

Borszéki János, CSc

Opponensek

Lugasi Andrea, PhD

Fári Miklós, DSc

Titkár

Hegyesné Vecseri Beáta, PhD

1. BEVEZETÉS

Az egészségtudatos táplálkozás elterjedésével a különböző vitaminnal dúsított élelmiszerek előállítása az élelmiszeriparban egyre nagyobb teret hódít. Ezen élelmiszereknek, illetve vitamintartalmuknak jelentős szerepük van különböző betegségek megelőzésében és rehabilitációjában.

A sör jelentős mennyiségű antioxidánst és vitamint tartalmaz. Ide sorolhatók a fenolsavak, a melanoidinek, a xantohumul, a humulonok és lupulonok, a ferulasav, egyes maláta és élesztő eredetű vitaminok, valamint a komló bioaktív polifenoljai. A sörben megtalálható a B2 vitamin (riboflavin), a nikotinsavamid, a B6-vitamin, a pantoténsav, a folsav és a B12 vitamin is, ugyanakkor nem található benne se C-vitamin, se E-vitamin.

A sör vitaminnal való dúsítása két szempontból is jelentős. Az első a fogyasztóra gyakorolt élettani hatás. A Magyar Sörgyártók Szövetségének adatai szerint a magyarországi éves sörfogyasztás évek óta megközelítőleg 70 liter/fő körül alakul. Ekkora mértékű fogyasztás mellett nagy jelentőséggel bír a sör vitamintartalma, ami kedvező hatást gyakorolhat az emberi szervezetre.

A másik szempont a vitamin addíció hatása a sör íz-stabilitására, illetve egyéb analitikai paramétereire, valamint érzékszervi tulajdonságaira. A sörhöz adagolt antioxidáns vitaminok befolyásolhatják a sör élettartamát, mivel a sör romlásáért oxidációs reakciók a felelősek. Az E- és a C-vitamin antioxidáns hatásuknak köszönhetően gátolhatják, illetve lassíthatják ezeket a folyamatokat. Ugyanakkor a vitamin addíció befolyással lehet a fermentáció lefolyására, valamint az élesztő szaporodására, így megváltoztathatja az erjedés során keletkező termékek mennyiségét. Ezen kívül a vitamin addíció a kész sör ízére is kihathat.

Összehasonlításként fontosnak találtam meghatározni a C- és az E-vitamin stabilitását más típusú italokban is, így például borban és narancslében. Ezek a vizsgálatok összehasonlítási alapul szolgálnak, valamint segítséget nyújthatnak abban, hogy mely egyéb italok esetében érdemes C- és E-vitamin dúsításos kísérleteket végezni.

2. CÉLKITŰZÉSEK

Doktori munkám során különböző sörminták vitaminnal való dúsítási lehetőségeit tanulmányoztam. A témával kapcsolatban az alábbi célkitűzéseket fogalmaztam meg:

- A szakirodalomban nem található olyan tanulmány, amelyet a sör antioxidáns vitaminnal való dúsításával kapcsolatban végeztek volna. A fellelhető E- és C-vitamin vizsgálati módszerek vagy más élelmiszerre vonatkoznak, vagy bonyolult mintaelőkészítést igényelnek, esetleg az alkalmazott detektálási módszer nem feltétlenül érhető el egy átlagos laboratórium számára. Első célkitűzésem a C- és az E-vitamin sörben történő meghatározására alkalmas olyan módszer kidolgozása, amely a napi laboratóriumi munka során gyorsan, könnyen és megbízhatóan alkalmazható.
- Munkám következő céljaként a C- és az E-vitamin sörben való stabilitásának meghatározását tűztem ki, valamint e két antioxidáns vitamin stabilitását befolyásoló egyéb tényezők hatását tanulmányoztam.
- A sörhöz hozzáadott antioxidáns vitaminok hatással vannak a sör élettartamára is, mivel a sör romlását általában oxidációs folyamatok okozzák. Dolgozatom következő fejezetében tanulmányoztam, hogy az E- illetve a C-vitamin addíciójának hatására hogyan változik meg a sör íz-stabilitását jelző lag time paraméter értéke, illetve az egyes vitaminok addíciója mely technológiai lépésnél javasolt.
- A vitamin addíció hatására nem csupán a sör élettartama változhat meg, hanem egyéb, érzékszervi tulajdonságai, illetve analitikai paraméterei is. Munkám következő célja a vitaminnal dúsított sör érzékszervi és analitikai vizsgálata volt.

3. ANYAGOK ÉS MÓDSZEREK

A felhasznált vegyszerek

Munkám során az alábbi vegyszereket alkalmaztam: desztillált víz, DL- α -Tocoferol, Metanol, Etanol, L-(+)-aszcorbinsav, Kálium-dihidrogén-foszfát, Orto-foszforsav, N-tert-butil-fenilnitron, ipari sörlé, kereskedelmi forgalomból származó sörök

Az alkalmazott eszközök és műszerek

Kísérleteimhez pH mérőt, mágneses keverőt, centrifugát, HPLC-UV rendszert C18 (150 x 4.60 mm, 5 μ m), illetve XDB-C8 (150 x 4.60 mm, 5 μ m) kolonnával, GC-ECD rendszert CP-Wax 52 C.B oszloppal, E-scan spektrométert, söranalizátort, spektrofotométert, zavarosságmérőt és habstabilitás mérőt használtam.

Érzékszervi vizsgálatok

Az érzékszervi vizsgálatokban 315 önkéntes vett részt. A mintákat a kóstolók egy elkülönített, fehér fényel megvilágított fülkékben értékelték. Minden egyes kóstoló 10 – 11 mintát értékelt egy kóstolás alkalmával. A kóstolók a mintákkal együtt a tálcán megkapták a kitöltendő kérdőívet is. Az önkéntesek a sör tükrösségét, habját, ízét és az összbenyomást értékelték egy 9 pontos skálán (1=”egyáltalán nem jó”, 5=”semleges”, 9=”nagyon jó”). Négy demográfiai és sörhöz való viszonytal kapcsolatos kérdés is szerepelt a kérdőíven.

A vizsgált minták

Kutatómunkám során különböző alkoholtartalmú söröket tanulmányoztam a gyártási folyamat különböző szakaszaiban, valamint elvégeztem egy bor és egy narancslé minta vizsgálatát is.

Mintaelőkészítés az analízishez

A C-vitamin stabilitás vizsgálata esetén, amikor a különböző alkoholtartalmak mellett mérhető stabilitásának tanulmányozása volt a cél, 30 mg/L-es kiindulási C-vitaminkoncentrációt alkalmaztam. Ebben az esetben csak egy tárolási hőmérsékletet tanulmányoztam a C-vitamin esetleges bomlása miatt, így a mintákat 4 °C-on tároltam. A vizsgált mintákat tartalmazó üvegcséket alumínium fóliával betakartam.

Amikor a különböző hozzáadott C-vitamin mennyiség stabilitása volt a vizsgálat tárgya, 10, 20, 30, 40, illetve 50 mg/L-es kiindulási C-vitamin koncentrációt alkalmaztam három különböző mátrix (bor, narancslé, közepes alkoholtartalmú sör) esetén. A minták C-vitamin tartalmát 5 héten keresztül vizsgáltam.

Az E-vitaminnak a C-vitamin stabilitására való hatásának vizsgálatakor 30 mg/L-es C-vitamin és 4 mg/L-es E-vitamin koncentráció különböző kombinációit tanulmányoztam 4 °C-os, illetve 20 °C-os tárolási hőmérsékletet alkalmazva mindhárom italfajta esetében.

Tanulmányoztam a pH C-vitamin stabilitására gyakorolt hatását is. A sör esetében 5 különböző pH értéket alkalmaztam: 1.99; 2.48; 3.04; 3.47 és 3.96. A vizsgálat során 5 mL sörminta pH értékét állítottam be a kívánt értékre tömény foszforsav oldat adagolásával. Minden minta esetében 30 mg/L-es kiindulási C-vitamin koncentrációt, és 4, illetve 20 °C-os tárolási hőmérsékletet alkalmaztam.

A C-vitamin stabilitását különböző koncentrációk esetén alacsony pH-n, körülbelül, de pontosan 3-as pH értéken is tanulmányoztam. 10 mL foszforsavas mintát készítettem a borból, a narancsléből és a közepes alkoholtartalmú sörből. Mindegyik savas italból 10, 20, 30, 40, illetve 50 mg/L-es kiindulási C-vitamin koncentrációjú mintákat hoztam létre. A minták C-vitamin tartalmát 5 héten keresztül vizsgáltam.

Az E-vitamin stabilitás vizsgálata esetén két különböző tárolási hőmérsékletet tanulmányoztam (4 °C és 20 °C). A vizsgált mintákat tartalmazó zárt fiolákat alumínium fóliával betakartam, hogy a fény vitamin-károsító hatását csökkentsem.

Amikor az eltérő alkoholtartalom hatásának összehasonlítása volt a vizsgálat célja, 4 mg/L-es E-vitamin koncentrációjú oldatot készítettem 3 különböző alkoholtartalmú sörből.

Amikor az E-vitamin stabilitását az adagolt koncentráció függvényében tanulmányoztam, 1, 2, 3, 4, illetve 5 mg/L-es kiindulási E-vitamin koncentrációjú bor, narancslé, és közepes alkoholtartalmú sör mintát állítottam elő. A mintákat hűtőszekrényben tároltam, és 10 héten keresztül vizsgáltam.

A C-vitaminnak az E-vitamin stabilitására való hatásának vizsgálatakor 30 mg/L-es C-vitamin és 3 mg/L-es E-vitamin koncentráció különböző kombinációit tanulmányoztam 4 °C-os, illetve 20 °C-os tárolási hőmérsékletet alkalmazva mindhárom italfajta esetében.

A vitaminaddíció íz-stabilitásra gyakorolt hatásának tanulmányozásakor három különböző technológiai szakaszban alkalmaztam a vitamin addíciót.

Késztermék vizsgálata esetén az eredeti sör-minta pH értéke 4.31 volt. Ezt a mintát két részre osztottam, és az egyik felének a pH értékét 3-as pH-ra állítottam be tömény foszforsavat hozzáadásával. 50 mL, 1 – 4 mg/L-es E-vitamin koncentrációjú, illetve 10 – 40 mg/L-es C-vitamin koncentrációjú sörmintákat készítettem a koncentrációk minden lehetséges kombinációját alkalmazva. A mintákat 60 mL-es barna SUPELCO üvegekbe mértem ki, és a lag time vizsgálat kezdetéig 0°C-on tároltam.

Amikor a vitamin addíció fermentáció végi sörhöz történt, az eredeti pH érték 4.34 volt. A minta feléhez ebben az esetben is foszforsavat adtam, amíg a pH érték 2.98-ra nem csökkent. A sörmintákból 90 – 90 mL, 1 – 4 mg/L-es E-vitamin koncentrációjú, illetve 10 – 40 mg/L-es C-vitamin koncentrációjú sörmintákat készítettem a koncentrációk minden lehetséges kombinációját alkalmazva, amelyeket 100 mL-es csavaros tetejű Schott üvegekbe mértem be. Az így elkészített mintákat alumínium fóliával letakartam, és 4 °C-os hűtőszekrénybe helyeztem őket 7 napra. Miután a kondicionálási idő letelt, a mintákat centrifugáltam, az oldat tisztáját egy üres centrifugacsőbe dekantáltam és lefagyasztottam. A vizsgálat előtt a mintákat szobahőmérsékletű vízfürdőbe állítottam, és felolvasztottam, majd 0 °C-os vízfürdőbe helyeztem őket a lag time vizsgálat kezdetéig.

A vizsgálatot hűtés utáni sörlével is elvégeztem. Az eredeti sörlé pH-ja 5.12 volt. A minta feléhez foszforsavat adtam, így a kapott pH érték 3.08 lett. A vizsgálathoz 100 mL-es csavaros tetejű Schott üvegeket készítettem elő, és a kupak közepén egy nyílás volt, amelybe visszacsapó szelepet szereltek. A tanulmányozott sörlévet ezekbe a Schott üvegekbe mértem be, ezután az élesztő konzisztenciája 60%-ra állítottam be. 1 – 4 mg/L-es E-vitamin koncentrációjú, illetve 10 – 40 mg/L-es C-vitamin koncentrációjú sörlé mintákat készítettem a koncentrációk minden lehetséges kombinációját alkalmazva. Az így elkészített mintákat alumínium fóliával letakartam, és 10 °C-os hűtőszekrénybe helyeztem őket 10 napra. A fermentációs idő letelte után a mintákat centrifugáltam, az oldat tisztáját egy üres centrifugacsőbe dekantáltam és lefagyasztottam. A vizsgálat előtt a mintákat szobahőmérsékletű vízfürdőbe állítottam, és felolvasztottam, majd 0 °C-os vízfürdőbe helyeztem őket a lag time vizsgálat kezdetéig.

Az érzékszervi, és a hozzá kapcsolódó vizsgálatok esetén többféle sört tanulmányoztam. 3 minta nagy mennyiségű pótanyaggal (kukoricadara, árpa, vagy izocukor felhasználásával) készült, 3 sör-minta eredeti extrakt-tartalma legalább 12 volt. A 7-es minta egy magas alkoholtartalommal rendelkező barna sör volt. Az azonos típusúhoz tartozó

sörminták ugyanabból a gyártási tételből származtak, így azonos minőségi jellemzőkkel (szén-dioxid és oxigén tartalom) rendelkeztek.

Minden egyes sör típusból 52 mintát készítettem egy kóstolás során. 25 minta esetében nem történt vitamin addíció: ezek a minták számítottak a referencia mintáknak. A maradék 27 minta készítése az alábbiak szerint történt. Mindegyik bontatlan üveges sörmintát hűtőszekrényben tároltam 10 ± 1 °C-on. Közvetlenül a minta vizsgálata előtt 50 mL hideg, eredeti sörmintát öntöttem óvatosan ezekbe az üvegpoharakba, és a minták vitamin tartalmát 0 – 5 mg/L E-vitamin, és 0 – 50 mg/L C-vitamin koncentráció értékre állítottam be a koncentrációk minden kombinációját alkalmazva.

A vitaminnal dúsított sörminták érzékszervi vizsgálatát a C-vitamin bomlása miatt alkalmazott alacsonyabb pH-értéken is elvégeztem. A 3-as pH körüli értéket ebben az esetben is tömény foszforsav addíciójával értem el. Ezen savas minták esetében az előzőekben említett 50 mL-es eredeti sör-mintákat ezekből a savas “sör-oldatokból” mértem ki.

A vitamin addíciónak a sör analitikai paramétereire gyakorolt hatásának tanulmányozásakor az alkalmazott sörlé eredeti pH értéke 5.14 volt. Ezt a sörlé mintát két részre osztottam, és az egyik részlet pH-ját 3.02-re állítottam be tömény foszforsav oldat segítségével.

A vizsgálathoz 500 mL-es Schott üvegeket és a közepén lyukkal rendelkező csavaros kupakokat alkalmaztam. Ezekbe a lyukakba visszacsapó szelepet helyeztem. Az üvegekbe 450 mL hűtött sörlevet töltöttem, majd az sörélesztőt konzisztenciáját 60%-ra állítottam be. A minták vitamin tartalmát 0 – 5 mg/L E-vitamin, és 0 – 50 mg/L C-vitamin koncentráció értékre állítottam be a koncentrációk minden kombinációját alkalmazva. Az így elkészített mintákat alumínium fóliával betakartam, majd 10 °C-ra állított hűtőszekrényben tároltam 10 napig. A 10 nap fermentációs idő letelte után a Schott üvegek kupakját zárt kupakra cseréltem, és a mintákat 4 °C-on tároltam további hét napig. A hét nap elteltével meghatároztam a minták alkoholtartalmát, iso- α -sav, E- és C-vitamin, diacetil és pentándion koncentrációját, valamint megmértem a végső pH értéket. Ezen vizsgálatok után a minták maradék részletét 3100g-n centrifugáltam, és a leülepedett élesztőt 5 mL metanollal extraháltam. Az így kapott metanos oldat E-vitamin tartalmát határoztam meg.

4. EREDMÉNYEK

4.1. A mérési eljárás optimalizálása

Doktori munkám során optimalizáltam a mintaelőkészítést és a kromatográfias paramétereket mindkét tanulmányozott vitamin meghatározása esetén. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a mérési hibán belül nincsen szignifikáns eltérés sem a mátrix, sem oldószeres extrakció hatására, ezért a vizsgált minták injektálása közvetlenül az oszlopra történt. A beállított paraméterek esetén mindkét vitamin egyetlen csúcsot adott a kromatogramon. A retenció idő az E-vitamin esetén 2.0 perc, C-vitamin esetén pedig 4.30 perc volt.

4.2. A C-vitamin stabilitásának meghatározása

A C-vitamin stabilitása a különböző alkoholtartalmú sörökben eltérő. A C-vitamin mennyiségében jelentős csökkenés tapasztalható mindegyik vizsgált sör esetében, de a vitamin koncentrációjának csökkenési üteme a minta alkoholtartalmától függ. A 20 °C-on tárolt minták esetében a pH-csökkentése nem változtatja meg a C-vitamin stabilitását, ugyanakkor a C-vitamin bomlása kisebb pH értéken lassult. A 4 °C-on tárolt minták esetében a 3.96-os pH érték alatt a minták C-vitamin tartalmának a csökkenése mindössze 12±2.0% hűtött tárolás esetén, viszont e pH érték felett nincs kimutatható különbség a tárolási hőmérsékletek között, a C-vitamin mennyiségének a csökkenése 81±6% a tárolási hőmérséklettől függetlenül.

Munkám során megállapítottam, hogy a vitamin mennyiségének a csökkenése gyorsabb nagyobb koncentrációk esetében.

A kísérleti eredmények alapján az E-vitamin jelenléte befolyásolja a C-vitamin stabilitását. Az E-vitamin jelenléte esetén a 4 °C-on tárolt minták aszkorbinsav tartalma lassabban csökken, mint azoké a mintáké, amelyek ugyanolyan vitamin tartalommal rendelkeznek, de a tárolási hőmérsékletük 20 °C. Ugyanakkor még ezek a szobahőmérsékleten tárolt minták is alacsonyabb fogyási gradienssel rendelkeznek, mint az E-vitamin nélküli minták.

Munkám során meghatároztam a C-vitamin borban, illetve narancslében mérhető stabilitását is. A borhoz adagolt különböző vitamin koncentrációk esetén a leggyorsabb C-

vitamin bomlás a 30 mg/L-es minta esetében tapasztalható. Narancslé vizsgálatokor a C-vitamin bomlásának a sebessége csökken a növekvő C-vitamin tartalommal. A C-vitamin stabilitását különböző koncentrációk esetében alacsonyabb pH-értékeken is tanulmányoztam. Bor esetén a bomlás sebessége nagyobb a kisebb koncentrációk tartományában, a narancslé tanulmányozásával pedig megállapítottam, hogy a bomlás sebessége nő az emelkedő C-vitamin koncentrációval.

4.3. Az E-vitamin stabilitásának meghatározása

A különböző alkoholtartalmú sörök esetében jelentős eltérés mutatható ki az E-vitamin stabilitásában. Alacsony alkoholtartalmú sör esetében a tárolási hőmérséklet nem befolyásolja az α -tokoferol viselkedését. A közepes és a magas alkoholtartalmú minták esetében a szobahőmérsékleten tárolt mintákban az E-vitamin kevésbé stabil, mint a hűtőszekrényben tárolt minták esetében.

Az E-vitamin stabilitásának koncentrációfüggését is tanulmányoztam. Minden vizsgált koncentráció esetében lassú koncentráció csökkenés tapasztalható az idő függvényében, de a nagyobb E-vitamin koncentráció esetében a gradiens nagyobb értékű.

Tanulmányoztam a C-vitaminnak az E-vitamin stabilitására gyakorolt hatását. Az eredmények alapján az E-vitamin mennyiségét nem befolyásolta a C-vitamin jelenléte.

Munkám során vizsgáltam az E-vitamin borban, illetve narancslében mérhető stabilitását is. A mérési eredmények alapján a bor esetében az E-vitamin tartalom lassú csökkenése figyelhető meg. A narancslé vitaminnal való dúsításakor a bomlási görbe gradiense növekedik az emelkedő E-vitamin koncentrációval.

4.4. A vitamin addíció hatása a sör íz-stabilitására

Abban az esetben, amikor a sörléhez csak C-vitamin addíció történik, 10 mg/L és 20 mg/L C-vitamin koncentráció esetében csak kismértékű javulás tapasztalható a lag time értékében. Azonban amikor a C-vitamin koncentrációja 30 mg/L értékű, vagy a fölötti volt, akkor a lag time értékének a növekvése sokkal dinamikusabb, és maga a lag time paraméter közepes értéket képvisel. Amikor a C-vitamin addíciója alacsonyabb pH értéken történt, már a 10 mg/L C-vitamin koncentráció esetén jelentős növekedés mérhető a lag time paraméter

értékében. A 30 mg/L-es és az annál magasabb C-vitamin koncentráció esetén a lag time paraméter értéke 100 perc fölötti volt.

Abban az esetben, amikor csak E-vitaminnal való dúsítás történik, csak a 4 mg/L-es E-vitamin koncentráció esetén tapasztalható egy jelentős ugrás a lag time értékében.

Sörléhez történt együttes vitamin addíció esetén, a C-vitamin jelenléte lecsökkenti az E-vitamin hatását. Abban az esetben, amikor az együttes vitamin addíciót alacsony pH értéken végezzük el, már az első vizsgált koncentráció-páros esetében hirtelen emelkedés mutatható ki a lag time értékében, de növekedési tendencia ugyanaz, mint az eredeti pH-n tapasztalt.

Fermentáció végi minta vitaminnal való dúsításakor a C-vitamin nem változtatja meg a minta lag time értékét. Az alacsonyabb pH-jú minták esetében a C-vitamin addíció hatására már az első tanulmányozott koncentráció (10 mg/L C-vitamin) esetében jelentős emelkedés tapasztalható az íz-stabilitásban.

Abban az esetben, amikor a fermentáció végén levő sör E-vitaminnal való dúsítása történt, a hozzáadott vitamin koncentrációjának függvényében a lag time paraméter értéke emelkedő tendenciát mutatott.

Amikor a vizsgált fermentáció végi mintához mindkét vitamin addíciója történik, a C-vitamin jelenléte szintén lelassítja az E-vitamin bomlási sebességét. Az együttes vitamin addíciót alacsonyabb pH értéken alkalmazva, a lag time értékének szempontjából ebben az esetben is kedvező hatású a pH csökkentése.

A késztermékhez történt vitamin addíció esetében az egyes vitaminadagolások között nem mutatható ki jelentős különbség: a lag time növekedése 10% körüli érték függetlenül a vitaminok koncentrációjától. Az alacsonyabb pH érték beállítása esetén a sav adagolása nem javítja a C-vitamin antioxidáns hatását. Az E- és C-vitamin közti additív hatás szintén nem mutatható ki ebben az esetben.

4.5. A vitamin addíció hatása a sör érzékszervi tulajdonságaira

Munkám során a sör tükrösségét spektrofotométerrel is meghatároztam. E vizsgálat alapján az E-vitamin sörhöz adagolható maximális koncentrációja 3.8 mg/L abban az esetben, ha tükrös sör előállítása a cél.

Az érzékszervi vizsgálatok során az eredeti, kiindulási minták tükrösségi pontja 4.6 és 8.6 között változott a 9 pontos pontozási listán. Amikor a minta alkohol tartalma alacsony, a

tükrösségi pontszám a medián értéke körül ingadozik. Magasabb alkoholtartalom esetén a minták e pontszáma a maximális érték körül van.

A vizsgálatok alapján elmondható, hogy a foszforsav jelenléte nem befolyásolja a sör tükrösségét. Amikor a kiindulási sör tükrösségi pontszáma a medián körüli érték, a vitamin addíció nem változtatja meg jelentősen a sörnek ezt a tulajdonságát. Ha a kiindulási sör minta tükrösségi pontszáma a harmadik kvartilis fölött van, a 3 és 5 mg/L E-vitamin koncentrációjú minták homályosabbak a kiindulási mintánál. Ez alól az egyetlen kivétel a barna sör minta, ugyanis ebben az esetben nem mutatható ki szemmel látható különbség az egyes minták tükrössége között. Ezzel szemben az aszkorbinsav addíciója nem változtatja meg a sör tükrösségét.

A vitaminnal dúsított minták habstabilitását műszeresen is meghatároztam. A mérési eredmények alapján elmondható, hogy a vitamin addíció nem változtatja meg jelentősen a kiindulási referencia sör minta habstabilitási értékét, ugyanakkor az alacsonyabb pH-jú sör minták jelentősen rosszabb habstabilitással rendelkeznek.

A kiindulási referencia minták hab-pontszámai 3.8 és 8.6 közötti értékek voltak. Nem sikerült szabályosságot kimutatni a hab-pontszám értékek és az addicionált vitamin koncentrációk között. Egyedül a barna sör esetében mutatható ki, hogy az összes minta ugyanolyan pontszámmal rendelkezik. A hab-pontszámok esetében a szabályosság hiánya valószínűleg azzal magyarázható, hogy azok a minták, amelyeknek ezt a tulajdonságát később határozták meg, kisebb habbal rendelkeztek.

A kiindulás, referencia minták átlagos íz-pontszáma a 9 pontos skálán 5.4 és 8.8 között ingadozott. Abban az esetben, amikor csak E-vitamin addíció történik a mintákhoz, a minták 71.4%-a esetében az E-vitamin addíciója vagy nem változtatta meg, vagy javította az íz-megfeleléségi pontszámot, azonban az alacsonyabb alkoholtartalmú minták esetében a magas E-vitamin koncentráció viszont íz-romlást okoz. C-vitamin addíciója esetén, ha a kiindulási minta íz-pontszáma a medián értéke körül van, akkor a C-vitamin addíció nem változtatja meg, vagy javítja a pontszámot. Ha azonban a kiindulási minta pontszáma a maximális értéket megközelíti, a C-vitamin addíció hatására kis mértékben csökken az íz-pontszám értéke. Együttes vitamin addíció esetében az 1, és a 3 mg/L-es E-vitamin koncentráció nem változtatja meg az íz-megfeleléségi pontszámot, ha 10, illetve 30 mg/L C-vitamin koncentráció mellett kerül alkalmazásra. Azonban 5 mg/L E-vitamin koncentráció mellett az íz-megfeleléségi pontszám csökken, hiába történik egyidejűleg C-vitamin addíció is, de ez a hatás csak alacsony alkoholtartalom esetében észlelhető. Ha az E-vitamin koncentráció állandó, és a kiindulási minta pontszáma a medián körül van, akkor az emelkedő

C-vitamin koncentráció rontja az íz-megfelelőségi pontszámot. Ha azonban a kiindulási pontszám a harmadik kvartilis körüli érték, csak az 50 mg/L-es C-vitamin koncentráció csökkenti le a pontszámot. Amennyiben maximális kiindulási pontszámú mintáról van szó, a C-vitamin addíciója nem változtatja meg az íz-megfelelőségi pontszám értékét.

A barna sör igen különböző minta-mátrix a többi mintához képest. A kiindulási íz-pontszáma a harmadik kvartilis körül volt, de az összes vitaminnal dúsított minta a kiindulási mintánál magasabb pontszámot kapott.

A kiindulási sörminták összbenyomás pontszáma a 9 pontos skálán 6.4 és 8.6 pont között ingadozott. Abban az esetben, amikor csak E-vitamin addíció történik a mintákhoz, és a kiindulási minta összbenyomás pontszáma a harmadik kvartilis körül van, két különböző hatás tapasztalható. Alacsony alkoholtartalom esetében a pontszám értéke csökken a növekvő tokoferol tartalommal. Azonban ha az alkoholtartalom 5.2% feletti, minden egyes vitaminkoncentráció esetében ugyanaz az összefoglaló-megfelelőség tapasztalható. Ha az eredeti, kiindulási minta pontszáma a maximum környékén van, 5 mg/L-es E-vitamin koncentráció esetében tapasztalható csak romlás a pontszám értékében.

C-vitamin addíció esetén a harmadik kvartilis körüli eredeti összbenyomás pontszámmal rendelkező mátrixok esetében a vitamin addíció nem változtatja meg a pontszám értékét. Azonban, ha az eredeti pontszám a maximális érték körül van, 30 mg/L-es C-vitamin koncentráció esetében csökkenés tapasztalható a pontszám értékében.

Abban az esetben, amikor együttes vitamin addíció történik, alacsony alkoholtartalmú sör-mátrix esetén ha a C-vitamin koncentrációja állandó, az összevont-megfelelőségi pontszám értéke nem változik az E-vitamin koncentráció növekedésével. Azonban 4.7%-nál magasabb alkoholtartalom esetén, ha a C-vitamin koncentrációja alacsony értékű és állandó, az összbenyomás pontszám értéke csökken 3 mg/L-es E-vitamin koncentráció felett. Ugyanakkor, ha a C-vitamin koncentrációja 30 mg/L vagy ennél magasabb, az E-vitamin addíció hatására nem változik meg a pontszám értéke. Ha az E-vitamin koncentrációja állandó, és a minta alkoholtartalma 4.7% feletti, a C-vitamin addíció hatására szintén nem változik meg a pontszám értéke, bár néhány esetben javulást is tapasztaltak a kóstolók. Azonban ennél alacsonyabb alkoholtartalom esetén az összbenyomás pontszám értéke csökken, vagy változatlan értékű marad a növekvő koncentrációjú C-vitamin addíció hatására. A barna sör esetén minden minta ugyanakkora összbenyomás pontszám értékkel rendelkezik.

4.6. A vitamin addíció hatása a sör analitikai paramétereire

Abban az esetben, amikor a sörmintákhoz E-vitamin addíció történik, a minta alkoholtartalma az E-vitamin koncentrációjától függő mértékben megemelkedik. C-vitamin addíció esetén a minták alkoholtartalma még magasabb, mint az E-vitamin addíció esetében tapasztalt. Együttes vitamin-addíció alkalmazásakor mérhető a legmagasabb alkohol tartalom.

A csupán E-vitaminnal dúsított minták esetében az iso- α -sav tartalmuk magasabb a referencia minta iso- α -sav tartalmánál, és a minták növekvő E-vitamin tartalmával emelkedő iso- α -sav tartalom mutatható ki. A C-vitaminnal való dúsítás során az iso- α -sav koncentrációja alacsonyabb, mint a referencia minta esetében mérhető érték. Az eltérés mértéke a C-vitamin koncentrációjától függ: minél nagyobb az adagolt koncentráció, annál nagyobb az eltérés. Együttes vitamin addíció alkalmazásakor a két vitamin együttes hatása mutatható ki.

A sör diacetil és 2,3-pentándion tartalma a vitaminaddíció hatására azonos módon változik. Alacsonyabb pH esetén a sör diacetil és 2,3-pentándion tartalma alacsonyabb, mint az eredeti pH-jú minták esetében mérhető érték. Az E-vitamin addíciójakor e két vicinális diketon koncentrációja nem változik a referencia minta diacetil és 2,3-pentándion tartalmához képest. Azonban a C-vitaminnal dúsított minták esetén e két vegyület koncentrációja magasabb a referencia minta esetén mérhető értéknél, és mennyiségük az emelkedő aszkorbinsav tartalommal együtt emelkedik. Együttes vitamin addíció tanulmányozásakor ebben az esetben is együttes hatás mutatható ki.

5. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. Új mérési módszert (mintaelőkészítés nélküli vizsgálat) dolgoztam ki a C-vitamin és az E-vitamin sörben, borban és narancslében való meghatározására, mely eljárás nem igényel mintaelőkészítést, így könnyen és gyorsan alkalmazható a napi laboratóriumi munka során.
2. Megállapítottam, hogy a vitamin-addicionált italok minőségjellemzője, a C- és az E-vitamin stabilitása sörben, illetve kontroll mintaként borban és narancslében is meghatározható, valamint a stabilitás koncentráció függése, a különböző tárolási hőmérsékletek és a pH érték stabilitást befolyásoló hatása is értékelhető. Megállapítottam, hogy mindkét vitamin mennyisége csökken a tárolás során, de a bomlás sebessége függ a hozzáadott vitamin koncentrációtól. Az E- és C-vitamin sörben mérhető stabilitása függ a minta alkoholtartalmától is: kis alkoholtartalom esetén nagyobb a stabilitás. Megállapítottam, hogy a C-vitamin stabilitása a pH csökkentésével, illetve az E-vitamin egyidejű addíciójával növelhető.
3. Megvizsgáltam, hogy a sörgyártás melyik lépése a legalkalmasabb a két vizsgált vitamin addíciójára, és megállapítottam, hogy az addíció hatással van a sör élettartamára és a sör íz-stabilitására. Igazoltam, hogy a hűtés utáni sörléhez való adagolás a legalkalmasabb technológiai lépés a vitamin addícióra, valamint megállapítottam, hogy a C-vitamin addíciója esetén a csökkentett pH érték alkalmas a lag time növeléséhez.
4. Igazoltam, hogy a vitaminaddíció során a sör érzékszervi tulajdonságai is megváltoznak, így amennyiben tükrös sör előállítása a cél, a maximális E-vitamin koncentráció 4 mg/L lehet. Ha a sörhöz E-vitamin addíció történik (akár C-vitaminnal együtt), az alkoholtartalomnak 4.7%-nál magasabbnak kell lennie, és az E-vitamin javasolt koncentrációja 3 mg/L. C-vitamin esetében az alkoholtartalomnak nincsen szerepe az érzékszervi jellemzésnél, a vitamin javasolt koncentrációja 30 mg/L. Az E- és a C-vitamin addíciójára a barna sör a legalkalmasabb sör-mátrix.
5. Az analitikai eredmények alapján megállapítottam, hogy az E-vitamin addíciójának hatására nő a minta alkohol és iso- α -sav tartalma. A C-vitamin jelenlétében csökken a sör vicinális diketon és iso- α -sav tartalma, viszont az alkoholtartalom emelkedik. Együttes vitamin addíció esetén a két vitamin hatása összegződik.

6. PUBLIKÁCIÓS TEVÉKENYSÉG

Publikációk:

1. Emese Jeney-Nagymate, Peter Fodor. Examination of the effect of vitamin E and C addition on the beer's ESR lag time parameter. *Journal of the Institute of Brewing*, 2007, 113, 28-33.
2. Emese Jeney-Nagymate, Peter Fodor. Stability of vitamin C in different beverages. *British Food Journal*, 2008, 110(3), 296-309.
3. Emese Jeney-Nagymate, Peter Fodor. Sensory evaluation of beer enriched with antioxidant vitamins. *Journal of the American Society of Brewing Chemist*, 2008, 66(1), 20-28.
4. Emese Jeney-Nagymate, Peter Fodor. Analytical properties of vitamin enriched beer. *Master Brewers Association of America Technical Quarterly*, 2007, 44(3), 179-182.

Előadás:

1. Jeneyné Nagymáté Emese: Elektron Spin Rezonancia: Íz-stabilitás meghatározása, Söripari Műszaki Napok, Budapest, 2004.

Poszter:

1. Emese Jeney-Nagymate, Peter Fodor: Examination of the possibility of making a beer enriched with vitamin E, 7th International Conference on Food, Szeged, 2006
2. Emese Jeney-Nagymate, Peter Fodor: Alcoholic beverages as functional food, First International Congress on Food Safety, Budapest, 2006
3. Emese Jeney-Nagymate, Peter Fodor: Effect of the ascorbic acid on the ESR parameters of beer, First European Chemistry Congress, Budapest, 2006